

Documentació de medalles (III): Pi i Margall

M. CRUSAFONT I SABATER

Ben sovint les dificultats per a poder documentar correctament una medalla sorgeixen de la mateixa peça. És imperdonable que, en una medalla que vol ésser commemorativa, hi manqui l'any i/o el lloc de la seva encunyació i l'explicació breu, però clara, del motiu pel qual fou emesa. Aquestes mancances són, però, malauradament molt freqüents.

La medalla que volem comentar té el mèrit de la seva vàlua artística, ja que fou obra pel notable escultor Miquel Blay, però no deixa en gaire bon lloc els seus dissenyadors, ja que manquen els tres elements bàsics que hem assenyalat. Vegem-ne la descripció:

Medalla d'aram o plata, amb anella.

a/ 1824 - FRANCISCO PI I MARGALL-1901 Efigie mirant a la dreta, llorer a sota i signatura d'en Miquel Blay.

r/ (sense llegenda) Monument amb columnes i figures.

Pes: 26,7g (AE) Ø: 37 mm Làmina núm. 1 i 2 (ampliat)

L'observació de la peça ens diu ben poques coses, i la llegenda ens pot fer dubtar, fins i tot, de si fou obra o no a Catalunya. Pel que fa a la data, podríem creure que fou obra el 1901, i el monument pot resultar una incògnita. Afortunadament, es tracta d'una peça que al·ludeix a uns fets força coneguts i que afecten Barcelona, ciutat lògicament prou ben estudiada i documentada, de manera que aviat podrem aclarir aquestes incògnites. Tenim la sort, a més, de disposar d'un opuscle en el que es fa al·lusió a la medalla i a la raó de la seva emissió directament.¹

1. *Barcelona-Pi y Margall*, Barcelona, 1917. Opuscle editat poc després de finals de març de 1917 (data que ens dóna el tancament de les xifres de la subscripció popular) amb l'objectiu de recollir cabals per a completar el cost de l'obra, a més del que es preveia obtenir dels donatius posteriors i les vendes de medalles i postals.

1

2

L'any 1917 una comissió que amaga els seus noms havia promogut una subscripció popular per a erigir un monument al gran polític republicà federal Francesc Pi i Margall, fill de Barcelona. Aquesta campanya culminava tot un seguit d'iniciatives que havien començat l'any 1907 en la construcció d'un monument a la cruïlla de l'avinguda Diagonal amb el passeig de Gràcia, és a dir, al mig del popular «cinc d'oros». L'Ajuntament havia aportat 10.000 pessetes per a la cimentació del monument i la comissió es proposava aplegar 300.000 pessetes més, que eren el cost previst per a un monument presidit pel bust del gran estadista, i voltat d'unes columnes amb figures al·legòriques (làmina núm. 3 i 4), tot plegat obra també d'en Miquel Blay. Per bé que el bust d'en Pi i Margall ocupava la part central del monument, aquest apareixia coronat per una columna, damunt la qual hi havia un grup escultòric que representava «La Nació Federal guiada pel geni del Progrés», segons es pot llegir a l'esmentat opuscle.

Per ajudar a recollir cabals, la comissió va decidir emetre una col·lecció de deu postals amb vistes del monument i els seus detalls, al preu d'una pesseta el conjunt. L'opuscle ens diu també que un altre recurs per recollir fons havia estat l'edició d'una «preciosa medalla artística» que reproduïx d'anvers i de revers i que glosa així: «Refinada creació d'en Miquel Blay. El millor record de la Diada Pi i Margall. Executada en els tallers Vallmitjana. La necessitat de conservar en lo possible les fineses exquisides del model ha obligat a donar a la medalla el diàmetre mínim de 37 mil·límetres. En un tamany més xic, les fineses del cisell d'En Blay s'haurien perdut y l'obra admirable del artista hauria estat objecte d'una profanació barroera. Preu de la medalla en metall: pts. 2,50. Mijensant encàrrec se n'encunyan en plata a pessetes 9.»

Com veiem, tot eren alabances al treball artístic d'en Blay, en abrupte contrast amb el que passà després.

L'opuscle, de finalitat propagandística, ens fa saber també el programa d'actes del 29 d'abril del 1917, «aniversari del natalici de Pi i Margall», amb desfilades, festes, vetllades i concerts. En editar-se l'opuscle, la comissió havia pogut reunir ja gairebé 200.000 pessetes de les 300.000 pessetes necessàries. Tot semblava marxar, doncs, sens entrebancs.

De fet, amb aquestes informacions ja podem donar les dades bàsiques de la medalla: fou obrada a Barcelona l'any 1917 amb motiu de les festes inaugurals del monument a Pi i Margall, essent l'obra d'en Miquel Blay tant la medalla com el monument i havent-se encunyat la medalla als tallers Vallmitjana de Barcelona. Aquí podríem donar per acabada la nostra recerca, si no fos per les rocambolesques peripècies que van seguir a la iniciativa començada amb tant d'entusiasme i que són dignes d'esmentar.

Per començar, diguem que el monument no va existir mai i que la seva reconstrucció virtual a l'opuscle, ocupant l'esmentada cruïlla avinguda Diagonal/passeig de Gràcia (làmina núm. 3), mai va poder ésser vista per ningú. El dia de la

festa es devia posar la primera pedra del monument i després no s'hi féu res, de manera que una publicació de dos anys més tard, el 1919,² ens ofereix una imatge de l'indret amb els característics fanals que en donaren el nom popular, i un espai buit al mig on, segons es diu «se levantará próximamente el monumento dedicado al ilustre estadista barcelonés, presidente que fué de la República Española, don Francisco Pi i Margall». Amb la mateixa «diligència» va actuar l'Ajuntament de la ciutat en els anys següents, fins que l'adveniment de la dictadura l'any 1923, féu inviable una tan clara glorificació republicana.³

Quan l'any 1930 es retornà sobre la qüestió, ja no interessà donar tant de relleu a en Pi i Margall, perquè ara dominaven republicans d'altres tendències. Però, per no haver d'entrar en aquestes qüestions espinoses, carregaren els neulers a en Miquel Blay i es feren tota mena de crítiques al seu projecte des del punt de vista artístic. D'aquesta manera, hom tingué l'excusa per a convocar un nou concurs i poder convertir el monument en un homenatge a la República, deixant en segon terme a en Pi i Margall. El projecte, escollit el 1932, consistia en un obelisc coronat per una escultura que personificava la República i que fou realitzada per en Josep Viladomat. Al frontal de la base hom hi disposà un discret medalló de Pi i Margall, que féu l'escultor Joan Pié. El nou monument, que com hem dit, tenia l'escultura republicana al seu cim, fou inaugurat el 12 d'abril del 1936 i tingué també la seva història. En acabar la Guerra Civil, l'escultura del cim fou desmuntada i la placa d'en Pi i Margall arrencada. El monolit persistí i als seus peus s'hi posà l'estàtua de la República que Frederic Marès havia presentat al concurs del 1932, convertida, però, en la personificació de la Victòria. Al lloc on hi havia hagut el medalló d'en Pi i Margall s'hi posà un escut espanyol amb la simbologia franquista, i tot plegat resultà ésser el monument a la «victòria» del 1939.

Pel que fa al conjunt escultòric d'en Miquel Blay, que pel que sembla ja era completament acabat, també tingué la seva petita història.

El bust d'en Pi i Margall anà a raure al Museu d'Història de la Ciutat i els grups escultòrics complementaris s'installaren al Palau Reial de Pedralbes. Ignorem on i durant quant de temps existí aquesta nova instal·lació, però actualment no hi és o, almenys, no l'hem sabut trobar. El monument, ara desproveït de l'àliga i de l'escut franquista i amb el seu obelisc mut i poc atractiu, segueix presidint una de les cruïlles més emblemàtiques de Barcelona. Certament, molt més goig hi faria el primitiu monument a en Pi i Margall i es repararien, a més, els injustos bandejaments a què es van sotmetre tant l'estadista com l'artista Miquel Blay.

2. *Barcelona artística e industrial*, Barcelona, 1919, p. 283.

3. Obtenim dades d'Edmon VALLÈS, *Imatges de la Catalunya Autònoma*, Barcelona, 1978, per bé que hi ha alguns detalls que no ens encaixen. Així, Vallès parla d'una inauguració i d'una primera pedra el 19 de setembre del 1915 (p. 67), però això no concorda amb el que diu l'opuscle. En qualsevol cas, aquests detalls no varien l'essencial dels fets que relatem.

3

4